

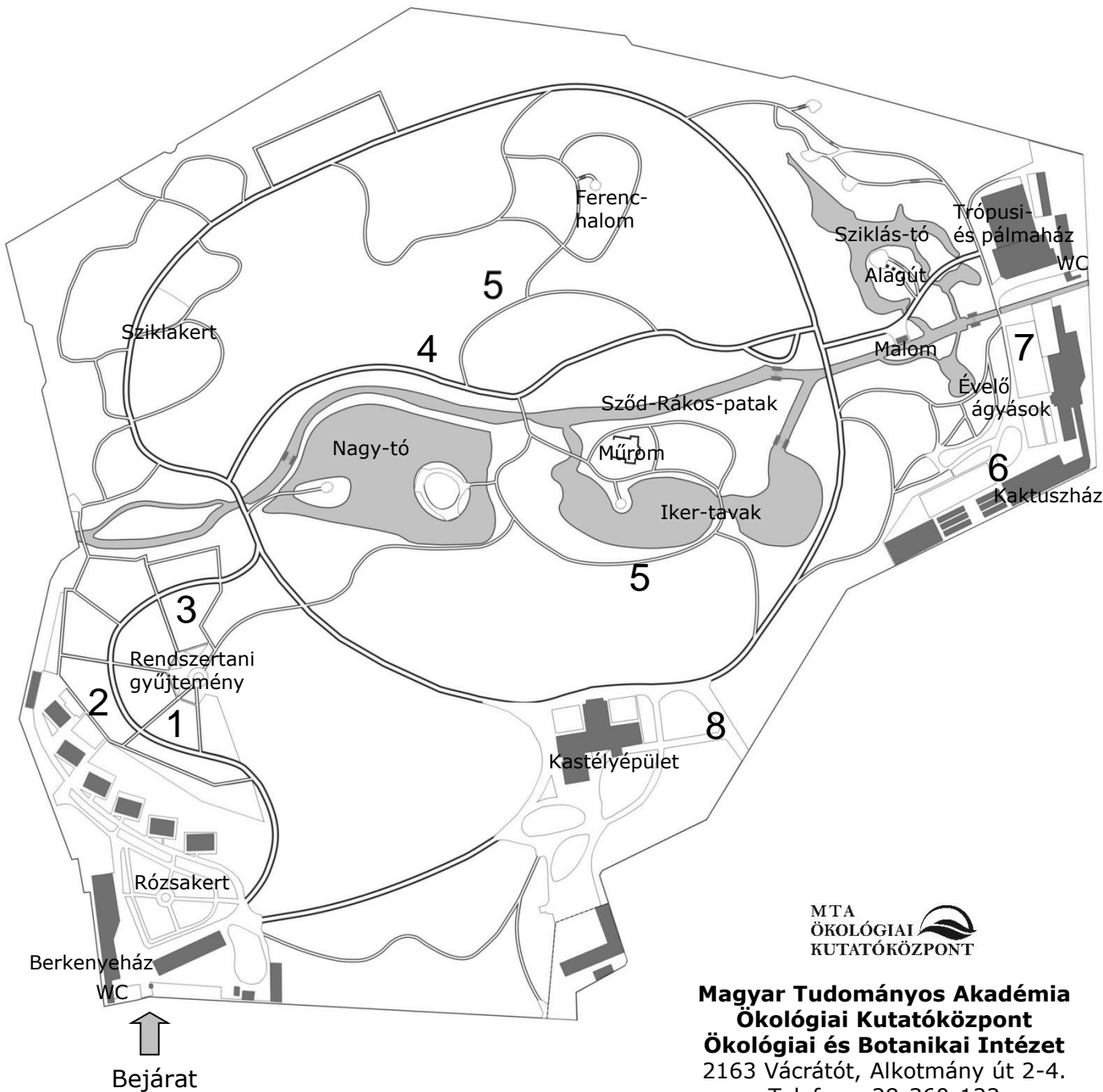
2019. szeptember

A hónap érdekességei

Nemzeti Botanikus Kert Vácrátót

Közönséges borostyán (*Hedera helix*)

MTA
ÖKOLÓGIAI
KUTATÓKÖZPONT

**Magyar Tudományos Akadémia
Ökológiai Kutatóközpont
Ökológiai és Botanikai Intézet**
2163 Vácrátót, Alkotmány út 2-4.
Telefon.: 28-360-122
E-mail: botanikuskert@okologia.mta.hu
www.botanikuskert.hu
www.okologia.mta.hu

**Térképes útmutatónk abban segít,
hogy az aktuálisan virágzó fajok,
vagy más időszerű látnivalók közül
néhányat könnyedén megtaláljon
Kertünkben.**

Üdvözljük hazánk leggazdagabb, mintegy 12 000 növényfajt és fajtát számláló élőnövény-gyűjteményében, a Magyar Tudományos Akadémia Nemzeti Botanikus Kertjében. Törzsvendégeink jól tudják, hogy tűzzön kegyetlenül a nap, fújjon a jeges szél, a 27 hektáron elhelyezkedő, elbűvölő hangulatú tájképi kertbe ágyazódó tudományos gyűjtemény évszokról évszakra mindig kínál valami érdekességet a növényvilág végtelen sokféleségéből. Havonta megjelenő térképes ajánlatunkkal néhány időszerű látnivalóra szeretnénk felhívni növényyszerető látogatóink figyelmét.

Szent Mihály hava

A szeptember csendes hónap. Már csak néhány ősszel nyíló fa és cserje virágzik, az őszi lombszíneződés pedig csak a hó vége felé kezdődik. Megindult és egész őszön át tart a maggyűjtés. A beérett terméseket illetve magokat begyűjtjük, tisztítjuk, majd év végén az évente kiadott magkatalógusunkban felkínáljuk őket közel 600 botanikus kertnek, akikkel nemzetközi magcsere kapcsolatban állunk.

1. A Rendszertani gyűjteményben, az ajakosvirágúak (*Labiales*) gazdag családjában most nyílik az **oroszlánfark** (*Leonotis leonurus*). Felálló, merev szárú, lándzsás levelű növény, különlegesen szép, narancsvörös, "emeletes" virággal. Ideális körülmények között a két méteres magasságot is eléri. Félig örökzöld, fásodó szárú évelő, de fagyérzékenysége miatt kertünkben csak egynyáriként neveljük. Védettebb helyeken, téli takarással, enyhébb években esetleg hazánkban is kitelelhet. Dél-Afrikában őshonos, füves szavannákon, cserjés, bozótos helyeken, út szélén fordul elő, kedveli a napos, viszonylag száraz helyeket.

2. A szappanfélék (*Sapindaceae*) kicsi családjába főleg trópusi növények tartoznak. A család névadója, a szappanfa és sok más faj magja is mosószerként használatos. Gyűjteményünkben a családot a **szívrag** (*Cardiospermum halicacabum*) képviseli. Indiában, Afrikában és Amerika trópusi részein őshonos növény, de a meleg égövön sokféle elterjedt gyom. Lágyszárú növény, 2-3 m hosszú szárán fejlődő kacsokkal kapaszkodik. A homeopátiás gyógyászatban is ismerik, hajtásaiból bőrgyulladások kezelésére szolgáló kenőcs készül. Termése felfűjt tok, mely fehér szív alakú foltal ékes, fekete magokat rejt, innen kapta nevét is. (görögül: kardio=szív, sperma=mag)

3. A kannafélék családjába mindössze egy nemzetség tartozik, az aszimmetrikus virágú **kánák** vagy más néven **rőzsánádák** (*Canna*). Az amerikai trópusi, szubtrópusi vidékek növényei. A többszülőjű, hibrid eredetű **kerti kánák** (*Canna generalis*) pompás virágú, változatos levelű fajtái rendkívül hatásos és mutatós, s ma újra egyre divatosabb dísznövények. Télen gyöktörzseiket száraz, fagymentes helyen telettetjük. Közeli rokonuk a kisebb virágú **ehető kána** (*C. edulis*), melyet elsősorban étkezési célra termesztnek. Magas keményítőtartalmú földalatti gyöktörzse Peruban és ma már szerte Dél-Amerikában, ősidők óta a hagyományos ételek közé tartozik.

4. A közönséges diót mindenki ismeri, de vannak különleges diófélék is! A **festődió** vagy **tobozdió** (*Platycarya strobylacea*) leveleit megdörzsölve illata árulkodik, de termése nem emlékeztet a dióra. Sötét vörösesbarnára érő 3-5 cm hosszú, fenyőtobozra emlékeztető terméságazatában, szúrós murvalevelek tövében lapított, tojásdad, kétszárnyú diócskák fejlődnek. Őshazája Kelet-Ázsia. Kínában kérgéből és terméséből fekete és sötétbarna textilfestéket nyernek, melyet halászhálók festésére is használnak, mert állítólag meghosszabbítja élettartamukat. Leveleiből ínséges időben főzeléket főznek. Vele szemben, a patak partján **kaukázusi szárnyasdió** (*Pterocarya fraxinifolia*) füzérbe rendeződő terméseit figyelhetjük meg. A borsószem nagyságú, 4 rekeszű diócskák külső burkán két kerekded, átellenben álló „szárny” fejlődik, melynek fontos szerepe van az érett termések terjedésében, mert vízfelszínre hullva vitorlás csónakként mozognak. Nemzetségneve is erre utal: pteron görögül szárnyat, karya pedig diót jelent. Nyugat-Ázsiai folyók mentén, ártereken őshonos, hatalmas termetű fa.

5. A **közönséges borostyán** (*Hedera helix*) külön növény, ősszel kezd virágozni s csak tavaszra érnek be a fekete bogyótermések. Börnemű, fényes, örökzöld levelei 3-5 karéjúak, de az idősebb példányok már virágzó hajtásain épek, tojásdad alakúak. Légygökökkel kapaszkodó, fás szárú kúszónövény, mely ugyan nem élősködő (tehát nem szívogat vizet vagy tápanyagot a gazdanövénytől), csak támasztékot keres, de lombjával beárnyékolja a támasztékul szolgáló fát. Fontos gyógynövény, drogja görcsoldó, nyákdoldó és nyugtató hatású, számarköhöges, hörghurut kezelésére, idegfájdalmak és fogfájás csillapítására alkalmazzák. Sok szép fajtája is ismert, a Sziklakerti gyűjteményben, a nagy bükkfa alatt a sárga-tarka levelű *Hedera 'Mathilde'* pompázik.

6. Az Élő- és sziklakerti gyűjtemény Kaktuszházhoz közel eső ágyásában most nyílik az **őszi begónia** (*Begonia grandis ssp. evansiana*). Különlegessége, hogy míg a többi begónia trópusi igényű növény, s nálunk szobanövényként vagy legfeljebb egynyári virágként nevelhető, az őszi begónia fagyűrő és enyhébb teleinket jól átvészeli. 30-40 cm magas növény, formás bordó levelei szép háttérrel adnak a magasba nyúló rózsaszín virágoknak. A ritka, ősszel virágzó árnyéki évelők egyike, különlegessé teszi az ágyást. Tavasszal későn bújnak elő hajtásai, így kertekben hagymásokat is lehet alá ültetni.

7. A **varjúhájak** (*Sedum*) többnyire örökzöld vagy félörökzöld, évelő növények. A több mint 300 fajból álló, az északi mérsékeltöbven elterjedt nemzetségbe egynyári növények, évelők és félcserjék is tartoznak. Pozsgás, húsos levelük mutatja, hogy általában jól tűrik a szárazságot. Termékeny talajon, napos helyen szépen virágoznak. Sok kertészeti hibridet és fajtát tartanak számon. A nyár végén, szeptemberben virágzó fajták ('Herbstfreude' és 'Matrona') a sziklakertek, évelőágyások szép őszi díszei. Rendszertani és sziklakerti gyűjteményeinkben egyaránt megtalálhatók.

8. Az évelőágyás közepén és a kastély mögött is nyíló, kelet-ázsiai származású **kései végzetcserjének** (*Clerodendrum trichotomum*) nyár közepétől egészen őszig nyílnak rendkívül illatos, sötétrózsaszínű bimbóból fejlődő zöldesfehér virágai. Nemcsak virágai, hanem ősszel érő, vöröslő fellelevelű, tintakék bogyótermései is mutatósak. Virágai rendkívül illatosak, ám levele annál kellemetlenebb szagú. A végzetcserjék (*Clerodendrum*) többsége fagyérzékeny trópusi faj, a kései végzetcserje azonban néha még a mi kemény (-20 °C) teleinket is átvészeli, vagy hajtásai visszafagynak ugyan, de töről újra hajt.